

at man erkender Hensigtsmæssigheden af lokalt begrænsede Specialundersøgelser, til hvis Gennemførelse der kræves langt færre, men helt ud tip-top-lagttagelser, indsamlede med den enkelte Undersøgelses Formaal for Øje. Opgaven bliver ikke mindre »statistisk« af den Grund — tvertimod, og den virkelige Betydning af Tallene vil da være langt lettere at kontrollere og overskue. Som Eksempel kan næppe anføres noget bedre end *Rubin* og *Westergaards* Undersøgelse af Landbefolkningens Dødelighed i Fyens Stift 1876—83.

De herhen hørende Problemer diskuteredes bl. a. ved det 15. nordiske statistiske Møde i Helsingfors i 1931, omend i speciel Anledning (Børnedødelighed); herom henvises til Beretningen fra Mødet. Siden har en Forf. (*Harald F. Dorn*: The effect of allocation of non-resident deaths upon official mortality statistics) i Journ. of American Stat. Assoc. vol. XXVII, 1932 ment at kunne hævde, at man ved regionale Delinger bør regne med den hjemmehørende Befolkning, ikke den faktiske; han synes saaledes ikke at være opmærksom paa, at Problemet (hvorledes man klarer Vanskeligheden med Vandringerne) i begge Tilfælde er det samme. Heller ikke *L. Hersch*, der for ganske nylig i April-Hæftet af Revue de l'Institut International de Statistique søger at reabilitere »de raa Kvotienter« kommer ind paa den her berørte Side af Spørgsmaalet, der ellers kan blive generende nok, særlig ved Betragtning af mindre Landomraader. Prof. Wicksell anfører saaledes et — ganske vist groft — Eksempel paa, hvorledes Fødselshyppigheden blandt ugifte i en Bygd steg fra $9\frac{1}{2}$ til 26 p. m. fra 1916—20 til 1921—25, blot fordi der i det første Femaar aabnedes et privat Fødehjem i vedkommende Bygd, og i Archiv für sociale Hygiene und Demographie, Bd. VIII har *E. Roeste* — ligeledes for nylig — i Afhandlingen: »Das Problem der statistischen Erfassung der lokalen Mortalität« behandlet netop den officielle Statistiks Besværligheder med de summariske Kvotienter fra denne og lignende Slags »Vandringer«.

H. Cl. Nybølle.

W. Winkler: STATISTIK, 2. Udgave. Verlag von Quelle & Meyer, Leipzig 1933. 150 Sider.

At anmelde denne lille »Einführung« i Statistiken, udkommet i Serien »Wissenschaft und Bildung«, uden tillige at omtale Forf.s større Lærebog, Grundriss der Statistik (Jul. Springer, Berlin), der nu foreligger færdig samtidig med 2. Udgave af den lille Lærebog, er temmelig vanskeligt, dels paa Grund af den Forbindelse, der faktisk og med Hensigt bestaar mellem de to Bøger, dels fordi Formaalet med denne Forbindelse som Formaalet i det hele taget med en »lille« Lærebog i Statistik rejser Spørgsmaal om Statistikkens Afgrænsning overfor andre Omraader, om hvilke Spørgsmaal de mest forskelligartede Anskuelser faktisk er i Omløb. Da den lille Bog imidlertid efter mit Skøn i flere Henseender hører til de bedre af Slagsen og hæver sig betydeligt over, hvad der af tilsvarende Fremstillinger foreligger f. Eks. fra engelske og amerikanske Forfattere, er det fristende at recensere den, som den foreligger, betragtet for sig, og blot til Slutning berøre Forholdet til »Grundriss«.

Bogen falder i 3 skarpt adskilte Afsnit: 1. Statistikkens Teori, 2. Statistikkens Teknik og 3. Anvendelser.

at man erkender Hensigtsmæssigheden af lokalt begrænsede Specialundersøgelser, til hvis Gennemførelse der kræves langt færre, men helt ud tip-top-lagttagelser, indsamlede med den enkelte Undersøgelses Formaal for Øje. Opgaven bliver ikke mindre »statistisk« af den Grund — tvertimod, og den virkelige Betydning af Tallene vil da være langt lettere at kontrollere og overskue. Som Eksempel kan næppe anføres noget bedre end *Rubin* og *Westergaards* Undersøgelse af Landbefolkningens Dødelighed i Fyens Stift 1876—83.

De herhen hørende Problemer diskuteredes bl. a. ved det 15. nordiske statistiske Møde i Helsingfors i 1931, omend i speciel Anledning (Børnedødelighed); herom henvises til Beretningen fra Mødet. Siden har en Forf. (*Harald F. Dorn*: The effect of allocation of non-resident deaths upon official mortality statistics) i Journ. of American Stat. Assoc. vol. XXVII, 1932 ment at kunne hævde, at man ved regionale Delinger bør regne med den hjemmehørende Befolkning, ikke den faktiske; han synes saaledes ikke at være opmærksom paa, at Problemet (hvorledes man klarer Vanskeligheden med Vandringerne) i begge Tilfælde er det samme. Heller ikke *L. Hersch*, der for ganske nylig i April-Hæftet af Revue de l'Institut International de Statistique søger at rehabiliterer »de raa Kvotienter« kommer ind paa den her berørte Side af Spørgsmaalet, der ellers kan blive generende nok, særlig ved Betragtning af mindre Landomraader. Prof. Wicksell anfører saaledes et — ganske vist groft — Eksempel paa, hvorledes Fødselshyppigheden blandt ugifte i en Bygd steg fra $9\frac{1}{2}$ til 26 p. m. fra 1916—20 til 1921—25, blot fordi der i det første Femaar aabnedes et privat Fødehjem i vedkommende Bygd, og i Archiv für sociale Hygiene und Demographie, Bd. VIII har *E. Roeste* — ligeledes for nylig — i Afhandlingen: »Das Problem der statistischen Erfassung der lokalen Mortalität« behandlet netop den officielle Statistiks Besværligheder med de summariske Kvotienter fra denne og lignende Slags »Vandringer«.

H. Cl. Nybølle.

W. Winkler: STATISTIK, 2. Udgave. Verlag von Quelle & Meyer, Leipzig 1933. 150 Sider.

At anmelde denne lille »Einführung« i Statistiken, udkommet i Serien »Wissenschaft und Bildung«, uden tillige at omtale Forf.s større Lærebog, Grundriss der Statistik (Jul. Springer, Berlin), der nu foreligger færdig samtidig med 2. Udgave af den lille Lærebog, er temmelig vanskeligt, dels paa Grund af den Forbindelse, der faktisk og med Hensigt bestaar mellem de to Bøger, dels fordi Formaalet med denne Forbindelse som Formaalet i det hele taget med en »lille« Lærebog i Statistik rejser Spørgsmaal om Statistikkens Afgrænsning overfor andre Omraader, om hvilke Spørgsmaal de mest forskelligartede Anskuelser faktisk er i Omløb. Da den lille Bog imidlertid efter mit Skøn i flere Henseender hører til de bedre af Slagsen og hæver sig betydeligt over, hvad der af tilsvarende Fremstillinger foreligger f. Eks. fra engelske og amerikanske Forfattere, er det fristende at recensere den, som den foreligger, betragtet for sig, og blot til Slutning berøre Forholdet til »Grundriss«.

Bogen falder i 3 skarpt adskilte Afsnit: 1. Statistikkens Teori, 2. Statistikkens Teknik og 3. Anvendelser.

Man kunde mene, at det pædagogisk set vilde have været bedre at begynde med en Omtale af almindeligt anerkendte statistiske Opgaver (Anvendelser) for gennem Betragtningen af saadanne at lade Nødvendigheden af visse teoretiske Overvejelser vokse frem »af sig selv«. Imidlertid kan Indledningen i de statistiske Grundbegreber jo vanskeligt foregaa uden stadig Anvendelse af Eksempler; til syvende og sidst bliver Forskellen altsaa faktisk ikke stor; det er i alt Fald lettere at gøre Fremstillingen systematisk paa Forf.s Manér, omend det fulde Indhold af en streng Systematik naturligvis først senere kaperes af den til en Begyndelse ikke kyndige Læser.

Iøvrigt skal om dette teoretiske Afsnit kun bemærkes, at »det er der alt sammen«, alt det, man med Rimelighed kan forlange af en ganske elementær Fremstilling; fra Begrebet en statistisk Masse og dens Enheder og disses Kendetegn føres man til Grupperingen og derfra til Fordelingstabellerne og Tids- eller andre Rækker; under Behandlingen af disse sidste faar Forf. endog Plads til en Omtale baade af Interpolation og Udjevning. Fra Fordelingstabellen (Kurven) føres man paa naturlig Maade ind paa Repræsentanter for Fordelingernes Beliggenhed (Middelværdier) og Spredningsmaal for Enhedernes Fordeling; naar det bemærkes, hvor langt man selv ved Opgaver, der falder uden for en populær Fremstillings Omraade, kan komme uden at bekymre sig om Karakteristiker (Momenter, Halvvarianter etc.) af højere end 2. Orden (Middeltal og Middelfejl), kan ingen mere end jeg være enig i, hvor velvalgt det er at begrænse sig hertil. Paa Baggrund heraf synes derfor en halv Side med »petit« om Maal for Fordelingskurvers Skævhed ganske paaklistret og usystematisk og maaske ikke helt uskadelig. Den teoretiske Del omfatter endnu en meget udførlig Omtale af statistiske Forholdstal og Indekstal; til Trods for den paa dansk Mentalitet undertiden lidt komisk virkende Omhu og Alvor, hvormed disse Tal inddeles, rubriceres og betegnes — i nogle Tilfælde kunde der fra et teoretisk Synspunkt snarere være Grund til at understrege Identiteten end Differentieringen — indeholder denne Omtale ikke blot en Mængde vel registrerede Bemærkninger, men den maa i det store og hele retfærdigvis ogsaa betragtes som en formentlig virkningsfuld Bestræbelse paa at »stige ned« paa Læsernes Niveau — i Virkeligheden en fortjenstfuld og ingenlunde arbejdsfri Bestræbelse. Denne teoretiske Del slutter derefter med et Par meget korte Kapitler om »de store Tals Lov« og »statistisk Eftersøgning af Aarsager« — om hvilke Kapitler mere nedenfor.

Om de to andre Afsnit om Tekniken og Anvendelserne skal kun bemærkes, at det anlagte Synspunkt — næppe tilfældigt — i det store og hele alene synes at være det, der falder den i den officielle Statistiks Tjeneste praktiserende naturligt, ikke uligt, hvad Tilfældet f. Eks. ogsaa er med *Gunnar Jahn's* her i Landet mere kendte Bog. Dette medfører en vis Mangel, idet Eksempler og Anvisninger paa bevidste Overvejelser over, hvilket Materiale Løsningen af et givet konkret Problem kræver, og hvorledes man bedst skaffer sig det, enten helt glemmes eller let behandles stedmoderligt; i nogle Tilfælde kan eller maa man gribe til allerede foreliggende, muligt officielle, Data; i andre melder der sig Krav om, at Iagttagelser skaffes alene for det givne specielle Formaa's Skyld. Der ligger her en Række Opgaver, som der fra den officielle Statistikers Synspunkt er mindre Anledning til at pleje, men som Lærebogsforfatteren i højere Grad burde gaa ind paa.

Skuer man imidlertid efter Læsningen af denne lille Bog tilbage og gør op, hvad Forf. har naaet at faa nogenlunde afrundet med eller i det mindste lejlighedsvis virkelig har formaaet at give Perspektiver af, kan det forekomme snarere at være lidt for meget baade med Hensyn til Stofomraade og Detailler end de ofte magre Resultater, Forsøg paa Popularisering kan føre til; at Fremstillingen er populær, kommer man ikke uden om. Her er hverken Differensskemaer eller Integraler og Summationstegn, knap nok en ærlig Formel med Symboler i; alt den Slags er givet ved numeriske Regneksempler. Nogle synes bedst om at være fri for, andre falder det besværligt at undvære forkortede Skrivemaader; det kan umuligt være herpaa det kommer an, og i en populær Bog er der endelig ikke noget Valg. Derimod kan man spørge, om det er muligt, specielt om det er lykkedes Forf., at materialisere Statistikens Aand for sine Læsere »volkstümlich«. Dæmper det for Ikke-Specialisten, naar han har studeret Bogen, hvad der gør den statistiske Erkendemaade ejendommelig, og hvordan dens egentlige Omraader er afgrænset? Eller er Læseren lige vidt og f. Eks. fortsat tror, enten at Statistik er »Mørketale«, eller at Tvivlen altid er færdig, naar Tallene har talt — alt efter hans oprindelige Indstilling?

Da man her træffer baade paa Spørgsmaalet om, hvad Statistik egentlig er, og hvilke Virkemidler den har, er det ogsaa her, at man ikke ret kan abstrahere fra Forf.s »Grundriss« og det Program, der ligger bag.

Det er nu allerede mere end en halv Snes Aar siden, Forf. proklamerede dette Program, der efter den Form, det er iklædt, gaar ud paa, at den skadelige Strid mellem de to i Statistikens Historie sideløbende og fjendtlige Retninger, betegnet som den »logiske« og »matematiske«, og af hvilke ingen efter Forf.s Mening udtømmer Statistikens Væsen, maa bringes til Ophør ved en Sammensmeltning. Ikke uden en vis Selvfølelse tilegner Forf. sig Opstillingen af dette Program (die von mir vertretene neuen theoretischen Einstellung) og betegner det som »etwas wesentliches Neuartiges, in dem weder das eine noch das andere restlos aufgeht«.

I Sandhed »eine grausame Salbe«, som det dog ikke er nødvendigt at tage højtideligt. Heldigvis, for det er ikke let at indse, hvordan man kan sammensmelte to gale Biveje, end sige hvordan man derved kan finde den rigtige Hovedvej. Principet bestaar naturligvis simpelthen — som begge Forf.s Bøger ogsaa viser — deri, at man opgiver de gale Veje, d. v. s. opgiver at være »Vertreter« for noget forudfattet, idet man bruger de Midler, der i hver Situation forekommer naturligst. I den lille Bog fører dette til ingen Matematik, i den store Bog til et Kvantum, jeg som Parthaver i en Lærebog kun kan nikke genkendende til. Denne »neue Einstellung« kan næppe være mere enkel og ligetil; i den mere moderne Tid ligger den ogsaa mere og mere i Luften (jfr. f. Eks. ogsaa *Westergaard* og *Nybølle* Stat.s Teori S. 501—02) og er ikke særlig egnet til Prioritering.

Vanskeligere end Spørgsmaalet om Midlerne er Spørgsmaalet om Statistikens Væsen. Kærnepunktet er her de store Tals Lov, efter hvilken ikke blot organiseret Samvirken, men ogsaa fuldkommen uorganiseret, men samtidig Virken kan frembringe noget relativt stabilt og forudberegneligt, hvis Betydning for Menneskenes Livsvilkaar rigeligt maaler sig med det Omfang, i hvilket det kooperativt er lykkedes at sikre Stabilitet. Det synes mig derfor ogsaa ugørligt at tilvejebringe en videnskabeligt begrundet statistisk Teori

uden Sandsynlighedsregningens Hjælp. At denne Anskuelse ogsaa for Forf. er det, der karakteriserer den statistiske Betragtningensmaade, ses tydeligt af »Grundriss« — men mindre tydeligt af »Statistik«. Ikke saa meget, fordi Forf. som angivet ovenfor i den lille Bog forholdsvis sent naar frem til positive Erklæringer om Indhold og Betydning af Statistikens Væsen, hvad pædagogiske Grunde let retfærdiggør; ejheller fordi Sandsynlighedsregningens virkelige Betydning for dette Kardinalpunkt i den populære Fremstilling vanskeligt kan klares helt, men ligefrem fordi Statistik nu eengang er Statistik, og Konflikten mellem Maal og Midler raser videre, ogsaa efter at Matematikken er fjernet, og frister til at spille paa Galleriet. Saaledes faar man som Modsætning til nogle lyrisk valgte Eksempler paa ikke-statistiske Udsagn følgende: Eine statistische Aussage lautet dagegen: »Die Volkszahl Preussens betrug am 16. Juni 1925 38 054 172 Personen«; hvor let vil den »volkstümliche« Læser paa dette tidlige Stadium ikke opfatte ogsaa: »Jeg har syv Ore i min Pung«, som Statistik, eller, hvis han allerede skulde lægge større Vægt paa store Antal, i det mindste opfatte Udsagnet: »N. N. Banks Status balancerede 16. Juni 1925 med 38 054 172 Kroner« som Statistik. Da Kronerne (forhaabentlig da) er ubetinget, men Personerne kun betinget identiske, ser man, at det ikke er nok at ombytte Lyrik med Tal for at faa Statistik.

Paa et andet Punkt kniber det ogsaa med *Frau Statistika's* Portræt, og her er den store og den lille Bog lige gode om det, saaledes at det næppe er Populariseringen, der bærer Skylden; det drejer sig her om Behandlingen af Anvendelserne, Afsnittene »die statistische Ursachenforschung« inklusive. Om disse er allerede en vis Ensidighed fremhævet ovenfor. Med Hensyn til Opfattelsen af det karakteristiske i Statistiken medfører denne Ensidighed en vis Fortegning af Billedet; dels fordi en stor Mængde af det Stof, der her behandles, blot paa Grund af Konvention og uden at have Relation til de store Tals Lov populært regnes med til Statistik, men ligesaa fuldt hører til forskellige Grene af Økonomien, dels fordi den »Forening af Ord og Toner«, der bringer Teorien i uopløselig Forbindelse med det konkrete, her ganske overskygges af Omsorgen for rent praktiske Anvisninger. Ganske særlig i den store Bog faar man herved det Indtryk, at Formaålet mere er Konservering af en gennem Menneskealdre surt erhvervet Tradition end Klarlægelsen af Statistikens særlige Spørge- og Svareform, og paa dette Punkt minder Sammensmeltningen af de to Retninger saa meget om en simpel Addition, at Resultatet vanskeligt kan blive det »Neuartiges«, der indeholder mere end akkurat Summen af Ingredienserne.

Bortset herfra skulde imidlertid Omfanget af denne Omtale tjene som Anbefaling.

H. Cl. Nybølle.

JOH. HEINR. VON THÜNEN ZUM 150 GEBURTSTAG. Versuch der Würdigung einer Forscherpersönlichkeit. Herausgegeben von Wilhelm Seedorf, Göttingen, Hans-Jürgen Seraphim, Rostock. Carl Hinstorffs Verlag, Rostock. u. A. 221 S. Mk. 7.50.

Det er naturligt, at en Række tyske Videnskabsmænd og andre ved Nærmelsen af Thünens 150 Aars Dag den 27. Juni 1933 har følt Trang til at bringe den store eksakte Forsker og fængslende Personlighed deres Hyldest. Men Bogens Udgivelse synes at være blevet noget forsinket, maaske paa